

РЕЦЕНЗИЯ

от доц.д-р Румяна Петьова Панкова,

относно дисертационния труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор” на Мария Кунчева Коева

на тема:

Проблеми на пластичните изкуства при отсъствие на зрително възприятие

Избраната тема показва специфична насоченост и самостоятелност на интересите на докторанта, като творец и е заявка за разширяване на изследванията в сферата на контактната рецепция на хора със сетивни дефицити при възприемане на пластичните изкуства.

Необходимостта да се изследва и разбира проблематиката на интерактивното въздействие на изкуството при хора със зрителна деструкция, спрямо очевидната дискриминация на институциите е много сериозен аргумент в избора на темата. Авторката провокира дискусия описвайки чуждите практики по темата и съвременните тенденции в процеса на търсене, проучване и изследване, до синтезирането на еманципиран модел с дидактичен и аксиологичен ефект. Подобни проучвания в художествената и психологическа практика са находка, поради задължителната интегрираност на научни области при интерпретацията на фактите.

В представеният научен труд за рецензия, пред научното жури се извеждат следните основни моменти: автобиографичен профил на кандидата – творческо и професионално израстване; анализ и оценка на публикациите; оценка на дисертационния труд и очертаването на неговите приноси, автореферат и приложение с илюстративен материал.

Авторката на научния труд е завършил специалност „Скулптура” при проф. Емил Попов – бакалавърска и магистърска степен (2006 - 2011г).

В периода между 2012-2015 г. е редовен докторант към катедра „Психология на изкуството, художествено образование и общообразователни дисциплини” с научен ръководител проф. д. изк. Петер Цанев. Натрупването на художествено-теоретични компетенции в подготовката ѝ като студент и докторант, определят една логична кулминация за Мария Коева в избора на проблемите за изследване.

В предложените публикации на докторанта откриваме мотивирана анотация към основните идеи на научния труд: „Брайловото писмо и употребата му в пластичните изкуства”- отпечатано в Академичен кръг по сравнително литературознание – АКСЛИТ, София, 22.05.2013 г. Анализиранияте контексти на брайловото изкуство(термина е използван и обяснен от докторанта) се дефинират като алтернативни визуални медии в художествен и социален аспект. Авторът открива нови рефлексии в „продължаване на творческия акт от самите зрители-читатели, чрез използване на неустойчиви материали при допир и триене, което изменя първоначалната форма”. Избрана е провокативна форма към приемственост, толерантност и интеграция за хората в по-различен социален статут.

Научният доклад на тема: „Пластичните изкуства и хората с нарушено зрение” представен на конференцията „ Проблеми на изящните и приложните изкуства” е публикуван в сборник от докторантска конференция през 2014 г. в НХА. Авторът разглежда практики свързани с възприемане и изпълнение на пластични модели в хронологичен ред, с различни субективно избирани съдържателни акценти в процеса на творческото възприятие на хора със сетивни дефицити. Независимо от научните си интереси и теоретични разработки,

докторантът има авторски участия в осем изложби и два пленера, където реализира собствени творчески проекти.

Мария Коева очертава посоките на своето изследване още в увода на дисертационния труд, като поставя и приоритетите на анализа върху флукуацията на пластичния образ в „осезанието”, при хора с нарушено зрение. Интересна е логиката на изложението, с паралелна интерпретация на изследвания, свързани с развитието на творчески способности при хора с дефицит в зрителната модалност. Избраните случаи са изведени от реални ситуации в историческия контекст на чужди практики и българската изобразителна дейност в „надвизуалното”(терминът е избран от автора) възприятие. С направените семантични референции към интерпретирането на използваните термини, автора създава коректна зона за анализиране на научния текст.

Описаната библиография в уводната част потвърждава желанието на автора да зададе ясно и категорично рамката на своето теоретично и експериментално изследване. Избраните български и чуждестранни научни източници: Владимир Радулов, Мира Арсова, Людмил Мавлов, Виктор Лоуенфелд, Геза Ревес, Алън Ийтън и Широ Фукураи са с доказани постижения в откриване на алтернативни модели, при възприемане и създаване на пластични изкуства от хора с ограничен сетивен опит.

В първата част на дисертационния труд, са асамблирани екстероцептивните усещания с апарат от пет сетивни модула. Тук е мястото да посоча една граматическа грешка: употребено е буквосъчетание „ектероцептивни”(с.15– 3 пъти) вместо екстероцептивни усещания(зависят от посоката на въздействие върху анализатора и локализацията на рецепторите, в случая става въпрос за рецептори в епителния слой и стимулация от външната среда).

В тази част от научния труд, авторът е направил хронологичен анализ на дефинитивната структура на усещанията, като част от цялостния психичен образ на възприятието. Потърсил е структурните компоненти на възприятието през процеса на дистантни стимули и „невизуални” перцепции при създаване на художествени обекти. Обяснена е синестезията, като психо-физиологичен феномен и в каква честота, механизмът на сливане на два сетивни модула се появява при хора с артистичен профил. Като явление синестезията се провокира и в по-зряла възраст, при настъпването на физиологични промени, като компенсаторна функция на намалена сензитивност в някои модалности. Това създава и определени условия за манипулиране, чрез визуални медии и рекламни послания.

В края на първата глава са описани различни, специфични състояния, като частична и пълна загуба на зрение, сензорна агнозия и аутизъм с идеята да се проверят синергетичните функции на „осезанието” през проведените експерименти.

Избраният и описан случай в състояние на аутизъм, за практически експеримент и наблюдение е направен в център „Каритас”, където се провежда практика на студенти от магистърската програма по арт терапия, под ръководството на д-р. Вяра Границка - хон.преподавател към НХА. Изследваните лица в известна степен са „култивирали” изобразителни умения, вследствие на постоянна художествена практика и резултатите са повече от удовлетворителни. Потвърждение за ефективната арт терапевтична работа откриваме в обобщителната част на първа глава, на докторантския труд.

Втората глава от авторският текст разкрива историческите практики на автори от епохата на Ренесанса до наши дни, с различни подходи и реални резултати. Описани са факти, интроспективни опити, също така са

разгледани методи на обучение в специализирани училища за деца с нарушено зрение в българската образователна система. За първи път се прави систематизиране и класифициране на първите автори, които изследват проблемите на зрителната депривация в медицински, психологичен и социален контекст. Посочени са основанията за тактилен контакт с художествени произведения в достъпна музейна среда: за скулптури от устойчиви материали, както и произведения на живописиста със специално подготвени тактилни диаграми.

В тази част е описан индивидуален експеримент с 16-годишно момче, незрящо по рождение. Изследването е проведено на два етапа през интервал от една година. Художествените задачи са степенувани: моделиране на човешка фигура със заготовка на арматурни елементи и моделиране на човешка глава в първия етап; на втория етап - първата задача е изпълнение на фантастично животно в пластичен материал, а втората задача е портрет на водещия преподавател.

Процесите на художествения експеримент са заснети от автора в последователността на изпълнение от изследваното лице и са представени в отделна част от дисертационния труд, като приложение с илюстративен материал.

По време на изпълнението в първия етап, са обяснени основните правила и пропорции в изграждането на човешката фигура и анатомичните детайли в моделирането на женска глава от гипсов модел. Използвани са методики за измерване на Джейкъб Шмит – един от незрящите скулптури, достигнали, най-високи пластични резултати в изкуството.

Вторият етап от експеримента и първата задача е усложнен от условието, да се моделира фантастичен образ по словесен портрет, а при втората задача, по слухово анализиране на звуковете от вербалния контакт

и трансформирането им в представен образ. Изследването на този етап провокира висшите формати на психичните процеси, като въображение, мислене и интелект. Направените обобщения на докторанта показват допълнителни реакции и оценки, различни от хипотетичните очаквания поставени преди експеримента: развитие на уменията за изграждане на симетрична форма в последователност на техниките за моделиране, формиране на професионален език и двустранен диалог, изява на креативно, свободно мислене и естетическа стойност на скулптурните произведения.

Авторското изследване в третата част на дисертацията, ни въвежда в анализиране на категорията „осезание“, като еманация на тактилните усещания. Проследяват се артефактите в тактилното изкуство и философската интерпретация на категориите „оптично-пластично“, като аналог на „образ-форма“. Посочена е съвремената тенденция към синергетично сливане между отделните изкуства, като медиатор на взаимодействието автора е описал мултисензорното възприемане. В последната част от тази глава са представени нови медии на тактилното изкуство при чуждестранни и български автори с алтернативни форми, като художествени събития с тактилни арт проекти, скулптурни инсталации, фотография за хора с нарушено зрение, брайлови графити, комикси за незрящи, театър на сенките и др.

В заключение Мария Коева извежда следните изводи: при хора със зрителен дефицит се активират различни формати на интелекта, за възприемане и оценяване произведенията на изкуството, чрез „осезанието“; научната разработка е опит да се разширят границите на традиционното общуване с пластичните изкуства и да се изведат алтернативни модели за практикуването им.

Към приносите на дисертационния труд, бих добавила, че това е първи опит да се изследва, класифицира и архивира информация на български език за една специална част от обществото, търсеща своята по-пълноценна социализация и адаптация към културните феномени.

След направения анализ на неоспоримите приноси и постижения на авторският труд, с пълна убеденост предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователна и научна степен „доктор” на Мария Кунчева Коева към НХА.

Рецензент:.....

Доц.д-р Румяна Панкова